

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากัลยาณมิตรที่มีผลต่อการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษากัลยาณมิตรที่มีผลต่อการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท พอที่จะสรุปและเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความหมายของกัลยาณมิตรทั้งหมด ทราบว่า กัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมในทางประโยชน์สุขอย่างกว้างขวาง เป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาจิตสู่เป้าหมายสูงสุด ผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงเป็นผู้สร้างประโยชน์ให้แก่โลกได้อย่างมหาศาล ในแง่ความหมายของคำศัพท์ คำว่า กัลยาณมิตร แปลว่า มิตรดีงาม เพื่อนที่ดี มิตรผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับว่า มิตรมีใจดี มิตรที่จริงใจ การที่เรามีกัลยาณมิตร หรือความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตตา) จึงหมายถึงมีผู้แนะนำสั่งสอน มีที่ปรึกษา มีเพื่อนที่คบหา และมีบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี การรู้จักเลือกคบบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับผู้ที่ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ จะช่วยสนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทางเป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจนอุดหนุนเกื้อกูลให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการปฏิบัติธรรม กัลยาณมิตร หมายถึงถึงสิ่งแวดล้อมภายใน และสิ่งแวดล้อมภายนอกทุกอย่าง ที่เกื้อหนุนให้ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติธรรม ให้บรรลุจุดหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง กัลยาณมิตรจึงมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของคนเราอย่างมาก นอกจากนี้ กัลยาณมิตร ยังหมายถึงคนที่มีไมตรีต่อกัน มีเยื่อใยดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ อาจเป็นผู้ใหญ่หรือผู้เสมอกันก็ได้

อีกนัยหนึ่งตามที่คนเข้าใจทั่วไป มิตร หมายถึง เพื่อน เกลต ที่คบหากัน สนับสนุนหรืออยู่ใกล้ชิดกัน ความหมายทางศาสนา มิตรจะมีความลึกซึ้งเหนียวแน่น และมีธรรมคือเมตตามากกว่ามิตรที่เรียกว่าเพื่อนตามที่เข้าใจทั่วไป คุณสมบัติของกัลยาณมิตรคือ ลักษณะของบุคคลที่เรียกว่าเป็นสัตบุรุษ การได้คบค้าสมาคมกับกัลยาณมิตรผู้มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา จะเป็นบ่อเกิดแห่งความเจริญ

เพราะการคบค้าสมาคมกับผู้ที่มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา เพราะจะได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความสำราญใจ

อนึ่ง กัลยาณมิตร ยังหมายรวมถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องและได้รับประโยชน์ เช่น หลักคำสอนที่ว่า บุคคลพึงนั่งหรือนอนที่ร่มเงาต้นไม้ใด ไม่พึงหักรานกิ่งต้นไม้ นั้น เพราะว่ามีผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม

กัลยาณมิตรคือองค์ประกอบด้านกลุ่มบุคคล ผู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ มีความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่สามารถให้การอบรมสั่งสอน ช่วยแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต นำไปสู่หนทางการเรียนรู้ฝึกฝนที่ถูกต้อง ซึ่งกัลยาณมิตรในที่นี้ มิได้หมายความว่าเฉพาะตัวบุคคล แต่ยังรวมถึงหนังสือตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยที่เกื้อกูล ชักจูง ส่งเสริม เป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดการเรียนรู้ มีปัญญาด้วยการฟังด้วยการสนทนา หรือซักถามข้อสงสัย ด้วยการอ่านการค้นคว้า เป็นต้น

ดังนั้น กัลยาณมิตรในความหมายไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม ยังนับเป็นกัลยาณมิตรภายนอก เพราะแท้ที่จริง กัลยาณมิตรต้องหมายรวมถึงองค์ธรรมหรือคุณธรรมภายในอันเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ ซึ่งนับเป็นกัลยาณมิตรในความหมายที่แท้ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญ แก่ศักยภาพและการกระทำของคน หากว่าบุคคลใดมีมิตรดี แต่ไม่น้อมใจไปและปฏิบัติตามในคุณธรรมของกัลยาณมิตรนั้นให้เกิดมีขึ้นในตน ก็ไม่นับว่าเกิดประโยชน์เท่าที่ควรจะเป็น เพราะบุคคลผู้มีมิตรดี ได้คลุกคลี เคารพสักการะ และยึดถือแนวปฏิบัติ การดำเนินชีวิตของมิตรที่ดีนั้นแล้วจะเป็นอุปนิสัยที่ประเสริฐ สำหรับปิดทางเสื่อม ทางชั่ว มิตรชั่ว ไม่ให้เกิดแก่บุคคลผู้มีมิตรดีได้นั้นคือให้ผลในการปิดทางแห่งความชั่ว แต่ถ้าบุคคลนั้นไม่นำคุณธรรมที่ได้รับจากกัลยาณมิตร มาประพฤติปฏิบัติก็ไม่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ใด ๆ

นอกจากนี้ กัลยาณมิตร ยังหมายถึง มิตรดีหรือเพื่อนที่มีได้มองแต่ปัจจุบันประโยชน์ แต่ยอมมองไกลไปข้างหน้า คือ คิดถึงแง่การพัฒนาจิตใจระยะยาวสำหรับบุคคลที่ท่านช่วยเหลือ แต่ก็มิได้ละเลยปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และด้วยเหตุที่กัลยาณมิตร คือมิตรที่ไม่มีความคิดเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ร่วมกัน จึงไม่ได้ถูกกดถ่วงลงด้วยความประสงค์อันถือประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ กล่าวคือเมื่อมีความผูกพันเกิดขึ้นแล้ว ก็คิดแต่ประโยชน์ของผู้รับเท่านั้น คือพยายามทุกวิถีทางในการที่จะส่งเสริมการพัฒนาของอีกฝ่ายให้ได้ โดยไม่มีความคิดเรื่องผลประโยชน์มาสอดแทรก เนื่องจากความต้องการผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรมก็ตาม มักเป็นปัจจัยให้อีกฝ่ายเกิดการท้อใจ เมื่อปัจจัยสำคัญอันแสดงถึงการได้รับผลประโยชน์ขาดหายไป

คุณธรรมที่โดดเด่นของกัลยาณมิตรในการเจริญกรรมฐานคือ กัลยาณมิตรธรรม ๗ ซึ่งเป็นองค์คุณของกัลยาณมิตรโดยตรง ซึ่งแสดงคุณสมบัติของบุคคลที่พึงปฏิบัติต่อกันเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนของบุคคลที่มีคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ดังปรากฏอยู่

ในพุทธจริยาวัตรอันงดงามของพระพุทธเจ้า และแบบอย่างการปฏิบัติที่ดีของพระเถระในปัจจุบัน อันนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง และยังผลให้เกิดการพัฒนาต่อไปอย่างสร้างสรรค์ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกัลยาณมิตร คือ หัวข้อธรรมที่มุ่งเน้นการนำเสนอแนวทางในการปฏิบัติตัวของบุคคลที่พึงกระทำต่อกัลยาณมิตร ประกอบด้วย น่ารัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ รู้จักพูดให้ได้ผล อุดหนุนต่อถ้อยคำ แกล้งเรื่องเล็กน้อย และไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่ดี และส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตที่มุ่งไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข โดยมีธรรม ๘ ประการคอยสนับสนุน คือ (๑) ความเชื่อ (ศรัทธา) (๒) การสำรวมกาย วาจา และใจ (๓) การฟัง (สุตะ) (๔) การเสียสละ (จาคะ) (๕) ความเพียร (วิริยะ) (๖) ความระลึกได้ (สติ) (๗) ความตั้งใจมั่น (สมาธิ) และ (๘) ความรอบรู้ (ปัญญา) และประกอบด้วยคุณค่า ๓ ประการ คือเป็นนิमितแห่งอริยมรรค ทำให้อริยมรรคบริบูรณ์ และเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

นอกจากนี้ คุณธรรมหรือหลักธรรมเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เรียกรวมว่า โปธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปชาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และอริยมรรคมีองค์ ๘ การทำหน้าที่ของหมวดธรรมเหล่านี้ ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กันในฐานะเป็นอัญมณีนุญปัจจัย กล่าวคือการอิงอาศัยกันและกัน ผู้ปฏิบัติย่อมรู้เห็นชัดด้วยตนเองเท่านั้น (ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ) นอกจากนี้แล้วยังมีคุณธรรมข้ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องถึงกัน และเป็นไปเพื่อการตรัสรู้เช่น สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ พรโตโมสะ โยนิโสมนสิการ และหลักไตรสิกขา เป็นต้น ที่แยกย่อยมาจากหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ และเกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบของหลักธรรม

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการบรรลุธรรม หรือการลุถึงเป้าหมายแห่งการศึกษาปฏิบัติธรรมนั้นคือ ขั้นตอนและวิธีการที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ทั้งในด้านตัวผู้ปฏิบัติ หลักธรรม และปัจจัยข้างเคียง เช่น การตัดความกังวล(ตัดปลิโพ) ที่จะทำให้จิตฟุ้งซ่านไม่เป็นสมาธิหรือเป็นสมาธิตั้งมั่นได้ยาก เช่น ตัดความกังวลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยญาติพี่น้อง หมู่มณะ เป็นต้น เพื่อให้การปฏิบัติมีความก้าวหน้าตามกำลังแห่งอินทรีย์คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา นอกจากต้องตัดปลิโพแล้ว ผู้ปฏิบัติยังต้องแสวงหาครู อาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตรที่จะช่วยชี้แนะแนวทาง และแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ และต้องเลือกกรรมฐานให้เหมาะแก่จริตของตนๆ รวมทั้งต้องได้สิ่งที่ เป็นสัปปายะ ๗ ประการเช่น ที่อยู่สัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ เป็นต้น ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีผลต่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาทดังที่ได้กล่าวมา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลจากหลักฐานในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นหลัก สามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาและปฏิบัติ โดยอาจประยุกต์วิธีการสอนกรรมฐานให้ง่ายต่อการปฏิบัติในสังคมสมัยใหม่

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเรื่องความเป็นกัลยาณมิตรของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาจิตใจและสังคม

๒) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเป็นกัลยาณมิตรในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบันในสังคมไทยพุทธปัจจุบัน